

Nr 291.

Af herr **Kjellberg**, om *skrifvelse till Kungl. Maj:t i fråga om införande af religionskunskap såsom läroämne vid allmänna läroverk och folkskolor.*

Åtskilliga företeelser inom det politiska lifvet i vårt land under de senaste åren tyda på, att de båda frågorna om folkskolans sekularisering samt om skilsmässa mellan stat och kyrka ganska snart skola uppnå full aktualitet. I samband med dem båda står frågan om religionsundervisningen i skolan.

Andra kammaren biföll den 8 maj år 1909 med 115 röster mot 98 en i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående reglering af prästerskapets aflöning m. m. väckt motion (nr 217), hvori hemställdes om skrifvelse med anhållan, »det täcktes Kungl. Maj:t låta verkställa en allsidig utredning om och på hvad sätt det nuvarande sambandet mellan kyrkan och staten lämpligen må varda upplöst samt till Riksdagen inkomma med de förslag, hvartill denna utredning må gifva anledning». Jämlikt vederbörande utskotts hemställan afslogs motionen inom Första kammaren.

Samma år biföll Andra kammaren utan votering det i motion nr 211 framställda förslaget om skrifvelse med anhållan, »det Kungl. Maj:t täcktes låta underkasta frågan om den lämpligaste anordningen af folkundervisningsväsendets ledning en allsidig utredning samt förelägga Riksdagen de förslag, hvartill denna utredning befinnes föranleda». Inom Första kammaren medhanns icke ärendets slutbehandling.

Däremot afslogs samma år den 28 april efter en längre debatt en inom Andra kammaren väckt motion (nr 7), med förslag om skrifvelse till Kungl. Maj:t med begäran om behöriga åtgärders vidtagande för att med-

Bihang till Riksd. prot. 1911. 1 Saml. 2 Afd. 2 Band. 115 Häft. (Nr 291—292). 1

lem af svenska kyrkan måtte för sina barn med afseende på kristendomsundervisningen i folkskola och allmänna läroverk erhålla samma frihet som länge varit beviljad dissenters. Kammarens beslut fattades utan votering och i öfverensstämmelse med vederbörande tillfälliga utskotts enhälliga utlåtande (nr 20).

Vid den öfverläggning, som föregick Andra kammarens beslut i den senast omnämnda frågan, tillät jag mig att bland annat framhålla, hurusom den omständigheten, att skolundervisningen vore och under nuvarande förhållanden måste vara dualistisk, utgjorde en af de mest betydande orsakerna till konflikter och brytningar på det religiösa området. Genom den i skolan förekommande religionsundervisningen bibragtes lärjungarne en uppfattning, som måste komma i konflikt med innehållet i den samtidigt meddelade naturvetenskapliga undervisningen. Lärarne nödgades ju att å ena sidan lämna en objektiv framställning af den moderna naturläran och å andra sidan framhålla exempelvis den mosaiska skapelsehistorien såsom en objektiv sanning. Så länge religionsundervisningen i skolan vore dogmatisk och hvarje ord i bibeln tolkades såsom en sanning framför alla andra, gudomligt upphöjd öfver alla andra sanningar, måste hvarje barn, då det började reflektera på egen hand, förr eller senare råka ut för betänkliga inre konflikter. Religionsundervisningen i skolan borde därför i framtiden ordnas på ett sådant sätt, att lärjungarne därstädes undervisades icke i religion, men *om* religion. En objektiv religionskunskap hade den största betydelse för de ungas utveckling, och äfven för äldre personer vore det af stor vikt att äga kännedom om de olika religiösa strömningarna under gångna och nuvarande tider. Efter att ha erinrat dem, som ständigt ropa om »afkristningen» i *vår* tid, hurusom ärkebiskop Henrik Benzelius i ett memorial till riksdagen år 1755 (!) skrifvit: »Vi skönja, att ateisteri tager hos oss öfverhanden, att materialismus får mer och mer insteg», och 1756: »hos oss synes det laga sig till fullkomlig hedendom», framställde jag den frågan, om vi icke i vår tid i stället måste förvånas öfver, att det religiösa lifvet visar sig så starkt som det gör, *trots* den dogmatiska undervisningen i skolan; öfverallt i vårt land såge vi de frikyrkliga församlingarna föra upp bönhus och kapell, ehuru deras anhängare oftast tillhörde de fattiga folklagren. Vore det då riktigt att ständigt tala om det svenska folkets afkristning? Nej, men det benämndes så, när icke alla ville acceptera den religion, som af *somliga* ansåges för den enda rätta kristna. Motionären förmenade, att blott vi finge hvad han och liktänkande kallade »bibeltrogen kristendomsundervisning», så blefve nog vårt folk ett

verkligen kristet folk, hvaremot jag framhöll, att så länge skolan på tvenne skilda vägar uppfostrade barnen å ena sidan till absolut underkastelse under såsom religiösa förklarade sanningar och å andra sidan till själfständigt tänkande på ett naturvetenskapligt sätt, så skulle de omtalade konflikterna aldrig lösas. De kunde undanröjas eller mildras endast därigenom, att skolans religionsundervisning blefve dogmfri, objektiv, historisk och sålunda kunde meddelas *alla* lärjungarne, oafsedt olika trosbekännelser och kyrkosamfund. Mitt slutliga yrkande om afslag på motionen föranleddes dels däraf, att densamma endast omfattade barn af föräldrar »tillhörande svenska kyrkan», dels af min önskan, att obligatorisk religionsundervisning alltjämt måtte tillhöra skolan, ehuru omfattande allenast objektiv religionskunskap och för barnen börjande först vid en viss ålder.

Den s. k. kristendomsundervisning, som meddelas vid våra folkskolor och allmänna läroverk, har upprepade gånger varit utsatt för den allvarligaste kritik både ur intellektuellt-pedagogisk och etisk synpunkt. Så i ett föredrag af lektorn vid högre lärarinneseminariet, fil. d:r *L. M. Wærn* med titeln »Religionsundervisningen och den etisk-religiösa uppfostran» (tryckt såsom nr 25 i skriftserien »I vår tids lifsfrågor», 1902), hvars afslutning här må anföras: »Kristendomskunskapen intager hos oss en högt privilegierad ställning såsom läroämne. Den möter de unga från första stunden de inträda i skolan och ledsagar dem genom alla dess klasser; den fullföljes därefter med största intensitet i konfirmationsskolan. I folkskolorna och folkskolelärareseminarierna är kristendomskunskapen det stora dominerande hufvudämnet, och i öfverensstämmelse med gällande föreskrifter ägna de skolvårdande myndigheterna detta ämne en särskild omsorg och tillsyn. Det oaktadt blifva resultatet af kristendomsundervisningen icke blott otillfredsställande, utan fastmer sådana, att man kan ha skäl ifrågasätta, om ej hela det intensiva arbetet är förspilld möda. Hur är det möjligt, att vårt folk inom stora lager ännu kan vara så rått, så vildt, så fullständigt oberördt af allt hvad kristlig anda heter, då det i flera århundraden varit föremål för kyrkans uppfostran, och då vi nu redan i 60 år hafva haft en obligatorisk folkundervisning, inom hvilken den kristna religionsläran spelar hufvudrollen? Hvar ligger felet? Det är en fråga, som med all rätt må riktas till målsmännen för den anstalt, som är satt att vara en vårdare af folkets högsta lifsintressen.»

Likaså anser jag mig böra citera ett anförande af f. d. läroverksrådet, fil. d:r *Tom Moll* i en uppsats om »Nyare synpunkter för undervisningen i naturvetenskap» (tryckt 1904; sid. 22), där — sedan kristendomsunder-

visningens stora plats på folkskolans normalschema berörts — det heter: »Detta kunde ju ändå synas vara i sin ordning, ifall det sålunda gäfves åt det unga sinnet den ideella lyftning, som framför allt behöfves. Men då en stor del af tiden användes på abstrakt dogmatik från 1500-talet och berättelser om världens skapelse, människans syndafall, syndafloeden o. s. v., hvilka ingen bildad man eller kvinna mellan polerna och ekvatorn längre betraktar såsom något annat än judafolkets myter, men som öfverallt i barnskolan framställas såsom bokstaflig sanning, berättad af Gud själf, blir följden den, att ingen lefvande kan undgå den bittra tid, då det blir kaos i uppfattningen af lifvets värden, när det en gång blir klart, att barnaårens lärare farit med osanning. Att det ändå lyckas för ganska många att bärga sin tro på att det i alla fall är ideella krafter, som till sist drifva blodets ström i människolifvets organism, icke är förtjänsten deras, som alltjämt vilja hafva det så, att barndomens förnämsta andliga spis skall vara legender, som skola kallas för sanning, samt logiska absurditeter, som äfven skola bära sanningens vördade namn.»

Bland program, som förslagsvis uppgjorts för en konfessionslös religionsundervisning i skolan, märkes dels ett af kyrkoherden, teol. d:r *S. A. Fries*, dels ett af docenten, fil. d:r *Sven Lönborg*. I förordet till »Konfirmationsundervisning i den kristna religionen enligt den svenska evangelisk-lutherska kyrkans grundsatser» (tryckt 1905) har d:r Fries meddelat några allmänna grunder för religionsundervisningen sådan den enligt hans mening borde ordnas i vårt land. Här skola endast anföras riktlinjerna för skolans andel härutinnan: från barnets inträde i folkskolan till och med det år, under hvilket det fyller tio, skall dess religionsundervisning vara beroende på föräldrarnes bestämmeelse och tänkes förlagd utanför folkskolan. Från och med det år barnet fyller elfva år till och med det, då det fyller fjorton, skall barnet efter statens bestämmeelse åtnjuta obligatorisk (rent historisk) religionsundervisning, till ledning för hvilken författaren skisserar en tilltänkt lärobok.

Doktor Lönborg har i årsredogörelsen från Göteborgs högre samskola 1903—1904 framlagt planen för en historisk religionsundervisning. Början göres med ett ingående studium af de stora religiösa personligheterna, hvar efter den israelitiska religionen, kristendomen och den kristna kyrkan bli föremål för en objektiv historisk framställning, och slutligen behandlas främmande religioner.

Hvad som i dessa splittringens tider på vissa håll tyckes ena eljest stridiga intressen inom statskyrkliga och s. k. firereligiösa kretsar är rädslan

för (för att icke säga hatet mot) den vetenskapliga forskningen och allmänhetens bekantgörande med dess arbetsmetoder och dess resultat. Stundom parade med en påfallande liknöjdhet inför de etiskt-sociala svårigheter, som följa i industrialismens släptåg, framträda vaksamheten och oron gentemot ett naturvetenskapligt betraktelsesätt så mycket hjärtare. Och förklaringen härtill ligger nog mången gång i den lifsbestämmande påverkan af en religionsundervisning, som *skulle* afse lifvets största värden, men gifver död dogmatism i öfverflöd och föga af lärdom för det lefvande lifvet. I »Den nya Grottesången» af *Viktor Rydberg* finnas några rader, som jag anser mig i detta sammanhang böra citera: »— — söken icke djäfvulen i de exakta vetenskaperna! I hafven honom alldeles inpå er i den praktiska materialismen, hvars mest gigantiska uppenbarelse är anden i det nittonde århundradets industrialism, i dess ofantliga Grottekvarn. Där är djäfvulen mjölnaren, om djäfvulen är den hänsynslösa egoismen. Där är han. — —»

Inför frågan om skilsmässan mellan stat och kyrka framhållas med rätta från de mest olika läger allvarliga betänkligheter: kyrkans ledning och den kyrkliga förvaltningen, som nu utgöra en del af statens funktioner, skulle undandragas offentlighetens kontroll, den relativa lärofriheten inom statskyrkan skulle inskränkas och ofördragsamheten skärpas dag för dag, ett prästerskap med en i jämförelse med statskyrkans synnerligen låg bildningsgrad skulle törhända få ett ödesdigert inflytande ej minst på ungdomen, och de olika frikyrkorna skulle — sedan statskyrkan icke längre funnes — anstränga sig till det yttersta att »rädda vårt folk» genom värfvandet af proselyter.

A andra sidan borde väl de kyrkligt intresserade, de som se på kyrkans inre andliga uppgift och icke på hennes yttre maktställning, kunna medgifva, att *en svensk folkkyrka*, öfvertagande statskyrkans egendom och förvaltning samt framförallt dess traditioner, skulle bättre än sin företräderska kunna främja det religiösa och kyrkliga lifvet. Särskildt borde ju frågor om kyrkans lära få afgöras inom densamma i stället för att såsom nu vara beroende af Riksdagen, hvilken väl knappast kan anses vara ett för ärenden rörande kyrkolära, bekännelse och kyrklig kult särdeles lämpadt forum. En folkkyrkas prästerskap skulle aldrig nödgas att — såsom nu, då prästerna tillika äro statstjänare — förrätta kulthandlingar mot sin vilja. För hvar och en, som af djupt och innerligt religiöst behof yrkar på att få hafva sin kyrka och bekännelse i fred för utomstående — exempelvis för motionärer inom Riksdagen — synes mig vägen klar och tydlig till skilsmässa mellan stat och kyrka.

Men dessutom finnas enligt min tanke tvenne synpunkter, som böra anläggas vid bedömandet af de nyss anförda betänkligheterna mot kyrkans frigörande från sitt nuvarande samband med staten. Vid en eventuell skilsmässa lärer väl staten för sin del komma att uppställa vissa villkor i ekonomiskt, administrativt och organisatoriskt hänseende, hvarigenom den blifvande folkkyrkan genom sin representation (ett väsentligt ombildadt kyrkomöte; jämför motion nr 1 inom Första kammaren af herr *K. J. Ekman* vid innevarande riksdag) förbunde sig att fullgöra vissa förpliktelser. Ett af de viktigaste villkoren därvidlag borde — med hänsyn till den ofvan framhållna faran af en alltför låg bildningsgrad hos folkkyrkans prästerskap — blifva följande: *för anställning såsom präst i svenska folkkyrkan fördras aflagd humanistisk examen vid ett af rikets universitet eller vid högskola med vederbörlig examensrätt*. De teologiska fakulteterna lära väl nämligen vid en eventuell skilsmässa mellan stat och kyrka komma att upphöra och en del af de till dem hörande professorsbefattningarna öfverflyttas till annan fakultet.

Den andra synpunkten, som bör framhållas vid öfverläggning rörande betänkligheterna i fråga om kyrkans skiljande från staten, särskildt med tanke på den agitation, för hvilken barnen och de unga med all sannolikhet skola blifva utsatta från olika håll, är den, hvad staten kan göra i detta afseende.

Svaret är enligt min mening följande: Staten skall tillse, att *folkskolornas och de allmänna läroverkens alla lärjungar erhålla undervisning i religionskunskap*. Genom en objektiv historisk religionsundervisning, som eggat lärjungarne att själftänka och icke passivt mottaga en färdiglagad världsåskådning, en af andra tillredd lifsuppfattning, skall den blifvande medborgaren i någon mån kunna rustas till den kamp, som möter honom, då han ute i lifvet blir föremål för de olika riktningarnas, de olika partiernas omtanke och efterhängsenhet.

Med införande af en för samtliga lärjungar, således äfven för barn af dissenters, obligatorisk undervisning i religionskunskap skulle den nuvarande s. k. religionsundervisningen icke blott upphöra att vara obligatorisk för barn af föräldrar, tillhörande svenska kyrkan, utan den skulle helt och hållet läggas utanför det egentliga skolprogrammet, tillgänglig genom folkkyrkans (eller andra kyrkosamfunds) försorg för de barn, hvilkas föräldrar därom gjorde framställning.

I motion nr 2 inom Första kammaren har herr *K. J. Ekman* vid innevarande riksdag begärt utredning och förslag rörande uppdragandet

af religionsundervisningen i folkskolorna åt särskilda kristendoms lärare, utsedda hufvudsakligen bland lärarpersonalen och församlingarnas prästerskap.

Om jag sålunda anser, att den ofvan af mig omtalade och föreslagna undervisningen i religionskunskap af anförda skäl, äfven oafsedt en eventuell skilsmässa mellan stat och kyrka, bör ersätta den nuvarande religionsundervisningen, så anser jag å andra sidan, att staten — så länge en statskyrka finnes — bör kostnadsfritt tillhandahålla kristendomsundervisning åt de barn, hvilkas föräldrar därom anhålla, hvarvid den i herr K. J. Ekmans senast här omnämnda motion nr 2 anvisade vägen i fråga om lärarpersonal torde förtjäna beaktande.

Då den religionskunskap, hvarom jag här upprepade gånger dels anført andras uttalanden, dels själf ordat, både i etiskt och intellektuellt hänseende äger ett synnerligen stort bildningsvärde, och då den nuvarande kristendomsundervisningen i folkskola och läroverk skapar en ödesdiger dualism inom skolundervisningen i dess helhet och ständigt skall utgöra en allvarlig anledning till tvister just mellan de för skolan mest intresserade, så anhåller jag få hemställa,

att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes låta utreda under hvilka förhållanden religionskunskap må införas såsom ett för samtliga lärjungar obligatoriskt läroämne vid folkskolorna och allmänna läroverken samt för Riksdagen framlägga de förslag, hvartill en sådan utredning kan föranleda.

Stockholm den 6 februari 1911.

Knut Kjellberg.